

Плахотник Ольга Васильевна – доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры педагогики Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Контактная информация: (044) 521-13-35, olgaplachotnik@mail.ru

Захарук Тамара – доктор педагогических наук, ректор Естественно-гуманистического университета в Седльце.

Контактная информация: (025) 643-12-92, rektor@uph.edu.pl

Янковски Казимир – доктор экономических наук, профессор, проректор Естественно-гуманистического университета в Седльце.

Контактная информация: (025) 643-12-26, kazjankowski@gmail.com

Plachotnik Olha Vasyilivna – Ukraine, Kyiv, Doctor of Science (Pedagogics), Professor, Professor of Pedagogics Chair of Psychology Department of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Contact information: (044) 521-13-35, olgaplachotnik@mail.ru

Zakharuk Tamara – Doctor of Science (Pedagogics), rector Prirodniczo-humanistyczny uniwersytet w Siedlca.

Contact information: (025) 643-12-92, rektor@uph.edu.pl

Yankovski Kazimir – Doctor of Science (Economics), Professor, pro-rector Prirodniczo-humanistyczny uniwersytet w Siedlca.

Contact information: (025) 643-12-26, kazjankowski@gmail.com.

УДК 37.035.3:377.35

Н. Постоюк, канд. пед. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ Д. Л. СЕРГІЄНКА

В статті висвітлено обґрунтування класифікації джерельної бази дослідження діяльності та наукового доробку Д. Л. Сергієнка. Сформувано визначення поняття "науково-педагогічна спадщина". Представлено систематизацію науково-педагогічних праць вченого за такими критеріями: проблематикою та змістом. За проблематикою виокремлено історико-педагогічні та науково-методичні праці. За змістом доробок поділяється на монографії, навчальні посібники, методичні рекомендації, наукові і науково-популярні статті.

Ключові слова: науково-педагогічна спадщина, Д. Л. Сергієнко, систематизація, класифікація.

Постановка проблеми. Останнім часом все більший інтерес викликає науково-педагогічна спадщина педагогів, ідеї яких є актуальними в наші дні і можуть бути реалізовані в сучасних умовах. Предметом дослідження стали діяльність та наукові доробки С. А. Ананьїна, О. Г. Барвінського, Г. М. Кершенштейнера, В. О. Луціва, І. І. Огієнка, О. О. Партицького, О. О. Поповича, С. Ф. Русової, І. М. Штешенка, І. Г. Ткаченка, Я. Ф. Чепіги, О. А. Янати та інших. Проте педагогічні погляди багатьох видатних постатей залишилися поза увагою науковців з різних причин. Одним з таких педагогів можна назвати діяча другої половини ХХ століття Д. Л. Сергієнка, спеціаліста з політехнічної освіти у загальноосвітній середній школі, розробника методики політехнічного навчання, дослідника історії розвитку політехнічної освіти у радянський період. Значна кількість дослідників у галузі педагогіки зверталася і звертається до його науково-педагогічної спадщини з метою отримання інформації про історію розвитку політехнічної освіти, трудового навчання й виховання, організацію роботи на навчально-дослідних ділянках, забезпечення функціонування гуртків юних натуралістів тощо. Потрібно відмітити той факт, що життя і творчість Д. Л. Сергієнка є маловивченими і потребують дослідження. В результаті проведеної наукової розвідки було з'ясовано, що у науковому доробку цього освітянина головний акцент зроблено на аналізі політехнічної освіти і трудового виховання, як важливих складових ефективного навчання школярів. Загальновідомо, що сьгодні зміст освіти включає загальну, політехнічну і професійну освіту, і всі ці три види пов'язані між собою і взаємозалежні. Головними завданнями політехнічної освіти є ознайомлення з науковими основами сучасного виробництва та формування в учнів трудових умінь і навичок, що наразі є дуже важливим у справі підготовки молоді до життя та вибору професії. Загальна освіта є основою політехнічної і професійної освіти і здійснюється у взаємозв'язку з ними, тому так важливо вивчати питання розробки ефективної системи політехнічної освіти, враховуючи надбання вітчизняних педагогів, зокрема Д. Л. Сергієнка.

Метою цього дослідження є здійснення систематизації науково-педагогічної спадщини Д. Л. Сергієнка. Для досяг-

нення мети були реалізовані такі завдання: 1) сформувано визначення поняття "науково-педагогічна спадщина"; 2) класифіковано літературу, що стосується діяльності та наукового доробку педагога; 3) систематизовано науково-педагогічну спадщину вченого.

У контексті цього дослідження вважаємо доцільним дати тлумачення терміну "науково-педагогічна спадщина". Проаналізувавши низку джерел, ми не знайшли даного визначення, тому була здійснена спроба розтлумачити його, пояснивши поняття "науковий", "педагогічна" та "спадщина" окремо. У "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" (2003) подано визначення поняття "спадщина" як "явища культури, науки, побуту і т. ін., що залишилися від попередніх часів, від попередніх діячів" [1, с. 1165]. У цьому ж словнику є трактування поняття "науковий" – "це, поперше, той, що займається розробкою питань науки, а по-друге – це той, який базується на принципах науки" [1, с. 586], а також "педагогічний" – "той, який відповідає правилам, вимогам педагогіки" [1, с. 712]. Загальновідомо, що педагогіка – система теоретичних і прикладних наук про виховання, освіту, навчання і розвиток особистості [9, с. 14]. Доцільно зазначити, що у дисертаційному дослідженні А. А. Марушкевич було знайдено трактування "науково-педагогічної спадщини І. Огієнка" як "системи переконань, провідних ідей, обґрунтувань, поглядів ученого щодо керівництва, навчання і виховання, які викладені в його опублікованих і неопублікованих працях і позитивно впливають на розв'язання актуальних проблем національної освіти і виховання" [8, с. 55]. Таким чином, базуючись на зазначених вище визначеннях, було сформувано власне тлумачення терміну: науково-педагогічна спадщина – це система ідей, поглядів, переконань педагогічної персоналії, що висвітлені у наукових працях і стосуються питань виховання, освіти і навчання.

У процесі дослідження наукового доробку Д. Л. Сергієнка було використано значний масив літератури, яку було класифіковано відповідно до змісту та зв'язку з проблемами дослідження. Базуючись на ідеях Н. М. Гупана, було використано розроблені вченим підходи до диференціації (за

змістом, за хронологічними рамками) та систематизації (проблемно-тематичний, персоніфікований) літератури [3]. За змістом джерельну базу диференційовано на загальну та специфічну. Загальна група джерел дотично стосується досліджуваної проблеми і включає підручники, монографії, наукові статті, пов'язані з педагогікою, політехнічною освітою, трудовим вихованням, позашкільною освітою тощо. Специфічні джерела розподілено на такі групи: опосередковані та безпосередні. Опосередковані складають праці з дослідження діяльності та наукового доробку Д. Л. Сергієнка, а безпосередні джерела включають власне науково-педагогічну спадщину вченого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Опосередковані джерела класифіковано відповідно до мети дослідження і хронологічного підходу: 1) вивчення творчого доробку педагога у контексті висвітлення історії розвитку політехнічної освіти, трудового навчання й виховання; 2) розгляд управлінської діяльності у Республіканській станції юних натуралістів; 3) аналіз актуальних проблем політехнічної освіти і трудового виховання на сучасному етапі. Посилання на праці Д. Л. Сергієнка знаходимо в дослідженнях С. П. Дем'янчука [4], Н. А. Калініченко [6], С. Г. Мазуренко [7], Н. О. Терентьєвої [12] з історії педагогіки. Досвід управлінської діяльності в Республіканській станції юних натуралістів аналізується В. В. Вербицьким [2], Л. П. Манорик [14], та іншими у працях, присвячених дослідженню розвитку юннатівського руху в Україні. У 2008 році була видана стаття "Дмитро Лаврович Сергієнко" в газеті "Педагогічні кадри" Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова у рубриці "Драгомановські ви-

пусники" [5], де представлено короткий огляд життя і досягнень ученого. Нещодавно в інтернеті з'явився сайт, присвячений вивченню ідеї політехнізму в шкільній освіті України. Його авторами є А. М. Бойко, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка та Л. А. Семеновська, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та андрагогіки цього ж ДВНЗ. У розділі "Теоретичні основи ідеї політехнізму" знаходимо ім'я Д. Л. Сергієнка як дослідника специфіки політехнічної підготовки школярів сільської місцевості, а також цитати з його праць [11]. Вивчення сучасних публікацій показало, що аналіз наукового доробку Д. Л. Сергієнка має місце у рамках розгляду проблем політехнічної освіти й трудового виховання. Наприклад, у статтях В. П. Струманського "Структура і зміст категорійного апарату політехнізму" (1995) [10], А. І. Терещука "Становлення та розвиток теорії і практики політехнічної освіти: до проблем сільської школи" (2007) [13] та інших.

Щодо специфічних джерел, то відповідно до проблемно-тематичного підходу виокремлено такі групи праць науково-педагогічної спадщини вченого: 1) історико-педагогічні (вивчення історії розвитку політехнічної освіти, трудового навчання й виховання); 2) науково-методичні (розгляд питань політехнічної освіти і трудового виховання). За змістом праці систематизовано як монографії, навчальні посібники, методичні рекомендації, наукові і науково-популярні статті.

Систематизація науково-педагогічної спадщини Д. Л. Сергієнка

Таблиця 1

За змістом	За проблематикою	
	Історико-педагогічні	Науково-методичні
Монографії	"Робота гуртків юних натуралістів в школі (історія, зміст і методи роботи в світлі завдань політехнічної освіти і трудового виховання)" (1957) та інші	"Суспільно корисна робота учнів у сільському господарстві" (1960), "Політехнічна освіта і трудове навчання в сільській школі" (1975) та інші
Навчальні посібники		"Досліди і спостереження та їх роль в навчанні і вихованні учнів" (1966), "Формування практичних і дослідницьких умінь і навичок в учнів" (1968), "Лабораторні та практичні роботи" (1969), "Формування дослідницьких умінь і навичок учнів при вивченні біології в V–VIII класах" (1969), "Політехнічна освіта і суспільно корисна праця – основа комуністичного виховання учнів" (1983) та інші
Методичні рекомендації		"Підготовка учнів з біології до практичної роботи в соціалістичному сільському господарстві" (1952), "Організація та проведення екскурсій в природу і сільське господарство в допоміжній школі" (1955) та інші
Наукові статті	"Перші кроки введення на Україні трудового політехнічного навчання /1917–1920/" (1966), "Трудове політехнічне навчання в сільській загальноосвітній школі / 1926–1932 /" (1969), "Сільськогосподарська праця в педагогічній теорії та практиці А. С. Макаренка" (1972) та інші	"Досвід роботи юних натуралістів" (1947), "Робота піонерів та школярів з природознавства і сільського господарства під час літніх канікул" (1948), "Позакласна і позашкільна робота з мічуринської біології" (1951), "До питань політехнічного навчання в позакласній та позашкільній роботі з біології" (1953), "Формування в учнів практичних навичок з біології" (1953), "Про політехнічну освіту і трудову підготовку вчителів загальноосвітньої школи УРСР" (1974) та інші
Науково-популярні статті	"Незабутня зустріч" (1969), "Видно кола працелюбів" (1970) та інші	"Екскурсії з природознавства" (1937), "Старанно підготуватися до роботи на дослідних ділянках" (1956), "Допоможемо озеленити нашу країну" (1956) та інші

В результаті вивчення науково-педагогічної спадщини Д. Л. Сергієнка, було встановлено, що значна кількість дослідників вивчає праці вченого та використовує його педагогічні ідеї. Було сформовано визначення поняття "науково-педагогічна спадщина": це система ідей, поглядів, переконань педагогічної персоналії, що висвітлені у наукових працях і стосуються питань виховання, освіти і навчання. Джерельну базу дослідження діяльності та спадщини Д. Л. Сергієнка було розподілено на загальну

(підручники, монографії, наукові статті, пов'язані з педагогікою, політехнічною освітою, трудовим вихованням, позашкільною освітою тощо) та специфічну. Специфічні джерела включають опосередковані (праці з дослідження діяльності та наукового доробку Д. Л. Сергієнка) та безпосередні (власне науково-педагогічна спадщина вченого). За проблематикою праці Д. Л. Сергієнка систематизовано як історико-педагогічні (вивчення історії розвитку політехнічної освіти, трудового навчання й вихо-

вання) та науково-методичні (розгляд питань політехнічної освіти і трудового виховання). За змістом праці поділяються на монографії, навчальні посібники, методичні рекомендації, наукові і науково-популярні статті. Систематизація науково-педагогічної спадщини вченого за різними критеріями дозволила отримати уявлення про різноплановість доробку вченого та коло проблем, які були предметом його дослідження, а також запропонована систематизація стане в нагоді тим, хто вивчає і цікавиться історією педагогіки.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. В.Т. Бусел]. – Ірпін : ВТФ "Перун", 2002. – 1440 с.
2. Вербицький В. В. Юннатівський рух в Україні / В. В. Вербицький. – К. : Деміур, 2001. – 304 с.
3. Гупан Н. М. До періодизації розвитку історико-педагогічного процесу в Україні / Н. М. Гупан // Шлях освіти. – 1999. – № 1. – С. 45–49.
4. Дем'ячук С.П. Трудова підготовка учнів загальноосвітніх шкіл України (1945-1999 рр.) [Рукопис] : автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.01 / С.П. Дем'ячук. – Прикарпатський державний університет ім. В.Стефаніка. – Івано-Франківськ, 2000. – 12 с.
5. Дмитро Лаврович Сергієнко // Педагогічні кадри. – травень-червень, 2008. – С.3.
6. Калініченко Н. А. Трудова підготовка учнів сільської школи у центральному регіоні України (друга половина ХХ століття). [Текст] : автореф. дис.... д-ра пед. наук: 13.00.01. – К.: Інститут педагогіки АПН України, Київ, 2008. – 42 с.
7. Мазуренко С.Г. Трудова спрямованість навчання в загальноосвітніх школах України (1920-1937 рр.) : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Інститут педагогіки АПН України. – Київ, 2004. – 22 с.
8. Марушкевич А. А. Науково-педагогічна спадщина Івана Огієнка в контексті розвитку національної освіти і виховання в Україні: дис.... доктора пед. наук : 13.00.01 / А. А. Марушкевич ; Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка.– К., 2004. – 395 с.
9. Соловей М. І. Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя в кредитно-модульній системі організації навчання : [навч. посібник] / М. І. Соловей, В. В. Кудіна, С. С. Спіцин. – К. : Ленвіт, 2013. – 414 с.
10. Струманийський В.П. Структура і зміст категорійного апарату політехнізму / Струманийський В.П. // Педагогіка і психологія. – 1995.-N1. – С.30-41.
11. Теоретико-методологічні основи реалізації ідей політехнізму шкільної освіти у дослідженнях вітчизняних учених (60-80 рр. ХХ ст.) : [Електронний ресурс] // Ідея політехнізму в шкільній освіті України : [веб-сайт]. – Режим доступу : <http://politehizm.ho.ua/histori.html>. – Назва з екрану (20.02.2013).
12. Терентьєва Н.О. Розвиток політехнічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах України (XX століття): дис.... канд. пед. наук: 13.00.01 / Н.О.Терентьєва. – Черкаси, 2007. – 243 с.

13. Терещук А. Становлення та розвиток теорії і практики політехнічної освіти: до проблеми сільської школи / Терещук А. // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2007. – N 3. – С. 10-14.

14. У витоків юннатівського руху в Україні (80-річчю юннатівського руху присвячується) : [Виробничо-практичне видання] / [упорядник Л. П. Манорик]. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2005. – 122 с.

References

1. Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayinskoji movy / [uklad. V.T. Busel]. – Irpin : VTF "Perun", 2002. – 1440 s.
2. Verbytskyy V. V. Yunnativskyi rukh v Ukraini / V. V. Verbytskyy. – K. : Demiur, 2001. – 304 s.
3. Hupan N.M. Do periodyzatsiyi rozvytku istoryko-pedahohichnoho protsesu v Ukraini / N. M. Hupan // Shlyakh osvity. – 1999. – № 1. – S. 45–49.
4. Demanchuk S.P. Trudova pidhotovka uchniv zahalnoosvitnih shkil Ukrainy (1945-1999 rr.) [Rukopys] : avtoref. dys.... kand. ped. nauk: 13.00.01 / S.P. Demyanchuk. – Prykarpatskyi derzhavnyy universytet im. V.Stefanyka. – Ivano-Frankivsk, 2000. – 12 s.
5. Dmytro Lavrovych Serhiyenko // Pedahohichni kadry. – travencheroven, 2008. – S.3.
6. Kalinichenko N. A. Trudova pidhotovka uchniv silskoyi shkoly u tseentralnomu rehioni Ukrainy (druga polovyna KHKH stolittya). [Tekst] : avtoref. dys.... d-ra ped. nauk: 13.00.01. – K.: Instytut pedahohiky APN Ukrainy, Kyiv, 2008. – 42 s.
7. Mazurenko S.H. Trudova spryamovanist navchannya v zahalnoosvitnih shkolakh Ukrainy (1920-1937 rr.) : avtoref. dys. kand. ped. nauk: 13.00.01 / Instytut pedahohiky APN Ukrainy. – Kyiv, 2004. – 22 s.
8. Marushkevych A. A. Naukovo-pedahohichna spadshchyna Ivana Ohienka v konteksti rozvytku natsionalnoyi osvity i vykhovannya v Ukraini: dys.... doktora ped. nauk : 13.00.01 / A. A. Marushkevych ; Kyivskyi nats. un-t imeni Tarasa Shevchenka.– K., 2004. – 395 s.
9. Solovey M. I. Profesiyno-pedahohichna pidhotovka maybutnoho vchytelya v kredytno-modul'niy systemi orhanizatsiyi navchannya : [navch. posibnyk] / M. I. Solovey, V. V. Kudina, YE. S. Spitsyn. – K. : Lenvit, 2013. – 414 s.
10. Strumans'kyi V.P. Struktura i zmist katehoriynoho aparatu politehniizmu / Strumanskyi V.P. // Pedahohika i psykholohiya. – 1995. – N1. – S.30-41.
11. Teoretyko-metodolohichni osnovy realizatsiyi idey politehniizmu shkilnoyi osvity u doslidzhennyakh vitychzynyanykh uchenykh (60-80 rr. KHKH st.) : [Elektronnyy resurs] // Ideya politehniizmu v shkilniy osviti Ukrainy : [web-sayt]. – Rezhym dostupu : <http://politehizm.ho.ua/histori.html>. – Nazva z ekranu (20.02.2013).
12. Terentyeva N.O. Rozvytok politehnichnoyi osvity u vishchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy (KHKH stolittya): dys.... kand. ped. nauk: 13.00.01 / N.O.Terentyeva. – Cherkasy, 2007. – 243 s.
13. Tereshchuk A. Stanovlennya ta rozvytok teorii i praktyki politehnichnoyi osvity: do problemy silskoyi shkoly / Tereshchuk A. // Trudova pidhotovka v zakladakh osvity. – 2007. – N 3. – S. 10-14.
14. U vytokiv yunnativskoho rukhu v Ukraini (80-richchyu yunnativskoho rukhu prysvyachuyetsya) : [Vyrobnycho-praktychne vydannya] / [uporyadnyk L. P. Manoryk]. – K. : VPTS "Kyivskyi universytet", 2005. – 122 s.

Надійшла до редколегії 12.10.15

N. Postoiuk, Ph. D., Lecturer
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

SYSTEMATIZATION OF D. L. SERGIENKO'S SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL HERITAGE

The article deals with classification of sources of research concerning D. L. Sergienko's activity and scientific-pedagogical heritage. The definition "scientific-pedagogical heritage" has been formulated. The systematization of D. L. Sergienko's scientific-pedagogical works has been presented according to the following criteria: problematization and content. There are historical-pedagogical and scientific-methodical works according to problematization. The heritage of Sergienko is divided into monographs, text-books, methodical recommendations, scientific and scientific-popular articles in accordance with contents.

Keywords: scientific-pedagogical heritage, D. L. Sergienko, systematization, classification.

Н. Постойук, канд. пед. наук, ассист.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

СИСТЕМАТИЗАЦИЯ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ Д. Л. СЕРГИЕНКО

В статье освещены обоснования классификации базы источников исследования деятельности и научно-педагогического наследия Д. Л. Сергиенко. Сформулировано определение понятия "научно-педагогическое наследие". Представлена систематизация научно-педагогических трудов ученого по следующим критериям: проблематика и содержание. По проблематике выделены историко-педагогические и научно-методические работы. По содержанию научно-педагогическое наследие Д. Л. Сергиенко разделено на монографии, учебные пособия, методические рекомендации, научные и научно-популярные статьи.

Ключевые слова: научно-педагогическое наследие, Д. Л. Сергиенко, систематизация, классификация.

Відомості про автора

Постойук Наталія Валентинівна – Україна, м.Київ, кандидат педагогічних наук, асистент кафедри педагогіки факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Контактна інформація: natapostoyuk@gmail.com

Постойук Наталья Валентиновна – Украина, г. Киев, кандидат педагогических наук, асистент кафедры педагогики факультета психологии Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Контактная информация: natapostoyuk@gmail.com

Postoiuk Nataliia Valentynivna – Ukraine, Kyiv, Ph. D., Lecturer of Psychology Department of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Contact information: natapostoyuk@gmail.com